

plánech a projektech výstavby, zabezpečení a použití armády, včetně jejího výcviku, vzdělávání a doplňování.

Jen v dobře a na vědeckých základech navrženém systému obrany státu a armády v něm je záruka vlastní vnější nezávislosti a rovnosti nově vzniklých států mezi suverénními státy po rozdělení ČSFR.

Ing. Milan Š t e m b e r a, CSc.

K NĚKTERÝM PROBLÉMŮM OBRANY ROZDĚLENÉHO ČESKOSLOVENSKA

Nastávající rozdělení Československa na dva samostatné mezinárodně právní subjekty přináší a ještě přinese celou řadu problémů, jejichž řešení není do všech podrobností připraveno a důsledky přijatých řešení nejsou plně vyjasněny.

Přesto však i v této situaci začíná být prozíravějším politikům jasné, že i po rozdělení zde zůstane nutnost vzájemné spolupráce obou států a že tato spolupráce bude mít patrně vyšší stupeň intenzity, než je tomu v dosavadních vztazích ČSFR k sousedním státům. Úroveň budoucí spolupráce bude ovlivněna především kritériem její výhodnosti pro oba subjekty.

Při zkoumání tohoto problému je nutno vyjít ze dvou základních hledisek. Za prvé z toho, že obrana patří k nejdůležitějším úkolům každého státu a že je odrazem národních zájmů. Za druhé z toho, že se zásadně dělí na bezpečnost vnější a vnitřní. Předmětem této stati budou vnější aspekty bezpečnosti obou nástupnických států ČSFR.

Východiskem pro řešení problému obrany bude především mezinárodněpolitická situace, geostrategická poloha státu, jeho ekonomické, geografické, vědeckotechnické a demografické možnosti a závazky, vyplývající z uzavřených mezinárodních smluv.

Mezinárodní situace v Evropě se vyznačuje vznikem nových státních útvarů, volnou hrou prosazování jejich národních zájmů, národnostními konflikty často se silnými sociálními aspekty a neexistencí celoevropského mezinárodně-právně zakotveného a tudíž závazného bezpečnostního systému. Nově vzniklé státy nemají mezinárodně-právní záruky své bezpečnosti a musí se o ni postarat samy, pokud nebudou přijaty do některého ze stávajících mezinárodních seskupení, která svým členským státům takové záruky poskytují. Jinými slovy

pro nově vzniklé státy vzniká volná aréna k prosazování národních zájmů. To platí i pro Českou a Slovenskou republiku.

Nejbližším úkolem zde je vytváření dobrých vztahů se sousedy a hledání případných spojenců. V České republice jsou dobré vztahy se sousedními státy již zakotveny v příslušných dvoustranných smlouvách a je přirozené, že takové vztahy budou vytvořeny i se Slovenskou republikou. Pokud jde o širší aspekty bezpečnosti, bude mít Česká republika zájem o další sbližování s NATO s eventuálním vstupem do tohoto společenství v pozdější době.

U Slovenské republiky bude situace poněkud rozdílná. Vztahy k některým sousedům budou zřejmě zatíženy neřešenými nebo potenciálními problémy, které by se mohly v určité situaci aktualizovat. Vůči Maďarsku je to otázka téměř třičtvrtěmilionové maďarské menšiny na Slovensku, jakož i problém vodní elektrárny Gabčíkovo, vůči Ukrajině by mohlo jít o rusínsko-ukrajinskou menšinu na severovýchodě země. S Polskem se problémy sotva vyskytnou a sousedství s Rakouskem má sice svou důležitost ekonomickou a kulturní, avšak z geostrategického hlediska je zanedbatelné. Jako přirozený spojenec zde tedy vystupuje Česká republika. Pokud jde o širší bezpečnostní vazby slovenská politická reprezentace zatím neprojevila zájem o členství ve stávajícím vojenskopolitickém seskupení.

Geostrategická poloha je pro oba státy ještě nevýhodnější než u jednoho státu. Pro každý z nich zůstávají dlouhé hranice, neumožňující lineární obranu s dostatečnou hustotou sil a prostředků.

Geostrategický prostor se rozpadá na dva celky: českomoravský, do nějž (pouze strategicky) patří i část území Slovenské republiky na západ od Malých Karpat (tzv. Záhorie) a slovenský uvnitř karpatského oblouku. Českomoravský prostor je až na malé výjimky v některých horských oblastech vhodný pro vedení rozsáhlých kombinovaných pozemních i vzdušných operací a tudíž obtížněji bránitelný. Slovenský prostor je pro vedení takových operací vzhledem ke konfiguraci terénu méně vhodný a snadněji bránitelný, jak ukázaly i operace 1. rumunské armády a 1. čs. armádního sboru v letech 1944-1945. Vojenská obrana Slovenska by vzhledem k tomu teoreticky mohla vystačit s menším rozsahem sil a prostředků.

Ekonomická situace obou států bude v dohledné době při transformaci ekonomiky značně svízelná a žádnému z nich neumožní vydávat na obranu více než 3-4 % hrubého národního produktu, spíše však ještě méně. Bude-li nutno dělit především tylovou základnu a stavět nové velitelské orgány každého státu, pak se obrana ve srovnání se stávajícím stavem s velkou pravděpodobností alespoň krátkodobě prodraží.

Totéž by v potřebné míře mohlo platit i v oblasti vědeckotechnické a výrobní základny. Zde však dochází k různému přístupu v oblasti konverze. Ve Slovenské republice bude zřejmě konverze zbrojního průmyslu brzděna, a to jak ze sociálních, tak i zahraničně-obchodních důvodů. Závody zbrojní výroby na Slovensku jsou zaměřeny především na výrobu těžké tankové a dělostřelecké techniky, kdežto v České republice jde hlavně o závody, vyrábějící technicky náročnější komodity s nižší spotřebou surovin a energie a s větší adaptabilitou na případnou změnu výroby. Přitom se tyto podniky v obou republikách vzájemně doplňují, a to nejen sortimentem, nýbrž často i výrobní kooperací. Už proto je možné se domnívat, že další spolupráce by byla výhodná.

Demografické možnosti, které jsou rovněž jedním z kritérií obranných možností států, jsou dány počtem obyvatelstva. V České republice je to 10,3 miliónu obyvatel, ve Slovenské 5,4 miliónu. Vezmeme-li v úvahu, že jeden ročník branců při povinné vojenské službě představuje nejvýše 0,5 % obyvatelstva, pak je to v České republice asi 50 000, ve Slovenské republice zhruba 25 000 mužů. Vydeme-li z předpokladu jednoroční vojenské služby a rozdělíme-li stávající počty vojáků z povolání (necelých 40 000) v poměru 1:2, může mít česká armáda při dosavadním stavu profesionalizace v příštích letech stav asi 76 000, slovenská asi 38 000 mužů, což bude samozřejmě ovlivněno rozpočtovými možnostmi.

Jak by to však odpovídalo mezinárodním závazkům v oblasti konvenčního odzbrojení?

Smlouva o počtech pozemních ozbrojených sil a letectva, vypracovaná ve Vídni a podepsaná v Helsinkách v červenci 1992 stanoví, že počty osob ozbrojených sil účastnických států mají být do konce listopadu 1995 upraveny tak, aby nepřesáhly počty, uvedené ve stávajících tabulkách mírových počtů. U ČSFR to je přibližně 140 000 osob.

Ve srovnání s výše uvedenými čísly z toho vyplývá, že povolené počty nejenže nebudou v budoucnu překročeny, ale že jich ani nebude dosaženo (140 000 : 114 000) a že zde vzniká i prostor pro zvyšující se profesionalizaci za předpokladu, že to dovolí rozpočet.

Poněkud jiná je situace vyplývající ze závazku omezení hlavních druhů zbraňových systémů podle Smlouvy o konvenčních zbraních v Evropě, podepsané v Paříži 19. listopadu 1990, která vstoupila v platnost v červenci 1992.

Podle této smlouvy může mít ČSFR do tří let od vstupu uvedené smlouvy v platnost tyto počty zbraňových systémů: tanky - 1435, mostní tanky - 50, obrněné transportéry a BVP - 3583, dělostřelecké systémy - 1150, bojová letadla - 345, bojové vrtulníky - 75.

Po rozdělení podle klíče 2:1 by v odpovídajících kategoriích platily pro Českou republiku počty 956, 33, 2348, 766, 230 a 50, pro Slovenskou republiku 478, 17, 1174, 383, 115 a 25. To jsou ovšem celkové počty, z nichž část (asi 20 %) musí být uložena v augmentačních skladech a pouze ostatní jsou u jednotek k dispozici k výcvikovému a bojovému úkolům.

Tento faktor v rozhodující míře omezuje bojové možnosti a počty svazků a útvarů a spolu s předchozími určuje i charakter vojenské doktríny obou států. Tato nemůže mít jiný charakter než obranný, na druhé straně však umožňuje i částečně rozdílný přístup k zásadě rozumné dostatečnosti ozbrojených sil.

U obou států vznikne situace, kdy nebude možné zajistit lineární a totální obranu hranic. Obranu bude nutno organizovat kombinací celoplošné teritoriální obrany místními jednotkami a použitím vysoce profesionálních jednotek rychlého zásahu připravených působit na kterémkoli ohroženém úseku, směru nebo oblasti státního území.

Ani jedna z republik nebude mít přitom dostatek finančních prostředků na průběžnou a všestrannou modernizaci ozbrojených sil. Naopak, rozdělením ČSFR se možnosti jednotlivých republik dále sníží v důsledku krizového stavu ekonomiky, nižších státních příjmů a tím i snížených možností financování obrany. Obě republiky budou muset počítat s tím, že výhledově po dobu deseti let budou nuceny vystačit s tím, co mají dnes k dispozici.

Jaké problémy tedy nastanou při dělení armády? Vcelku bez velkých problémů může být ještě v roce 1992 ukončena zásadní redislokace jednotek, která již probíhá. 38 % stavu Čs. armády je již prakticky na Slovensku. Ani ubytovací možnosti nepředstavují při využití objektů, vyklizených Sovětskou armádou, těžko řešitelný problém, i když s dílčími těžkostmi je třeba počítat. Rovněž tak národnostní složení velitelského sboru na Slovensku si nevyžádá velkých zásahů, protože již v Čs. armádě bylo v podstatě dosaženo paritního zastoupení důstojníků a praporčíků slovenské národnosti i když ne ve všech odbornostech. Ani přechod na slovenský velitelský jazyk nebude nesnadný, protože předpisy a pomůcky byly již dříve vydávány ve slovenštině.

Školící a výcviková základna ozbrojených sil na Slovensku je v podstatě dostačující a naopak Česká republika bude mít určité těžkosti v dobudování síť učilišť, z nichž některá byla prakticky s celostátní působností umístěna na Slovensko (letectvo, PVO, doprava, dělostřelectvo, automobilní vojsko).

Problémy však nastanou v oblasti speciálních vojsk a týlových zařízení, která byla v důsledku předchozí vysoké koncentrace vojsk na území České republiky rozmístěna především zde. Nepůjde ani tak o objekty, jako spíše o speciální zařízení a kádry, které mohou při dělení působit značné těžkosti. Přitom právě oblast dělení speciálních vojsk a zařízení zdůrazňoval předseda vlády SR V. Mečiar při prezentaci slovenských požadavků na úseku ozbrojených sil. Největší nesnáze lze očekávat u zkušebních a opravárenských zařízení,

radiolokace a řízení leteckého provozu, systému protivzdušné obrany, speciálního leteckého zdravotnického zabezpečení (existuje jediný ústav leteckého zdravotnictví v Praze, který pracuje i pro letový personál ČSA) a vojenského obranného zpravodajství.

Zvláštní kapitolou bude systém velení. I když infrastruktura systému velení na Slovensku existuje, bylo by v případě rozdělení státu nutné provést její reorganizaci v nových podmínkách, a to vytvořením velitelství dalšího vševojskového svazku a sítě velení v posádkách a objektech, opuštěných Sovětskou armádou.

Bylo by zapotřebí vytvořit i nové vrcholné orgány velení, tj. ministerstvo obrany jako koncepční orgán a generální (hlavní) štáb jako orgán souhrnný, řídicí a plánovací. Přitom by dosavadní velitelství "Východ" patrně převzalo úkol přímého velení pozemních vševojskových svazků (podle tradice velitelství pozemních vojsk z bývalého Slovenského štátu 1939-1945). Nově by se zřídilo velitelství letectva. Celkově by to znamenalo zvýšení výdajů ve srovnání s dosavadním stavem, kdy tyto orgány měly celostátní působnost pro obě republiky. Kromě toho by tyto orgány zůstaly pro Českou republiku a po určité redukci by v intencích nové vojenské doktríny pracovaly dále. Je to určitá obdoba reorganizace diplomatické služby v případě rozdělení státu.

Prakticky by vznikl asi tento obraz ozbrojených sil Slovenské republiky:

Při celkovém mírovém stavu, nepřevyšujícím 40 000 osob, by bylo nutno zabezpečit obranu především na jihu republiky. Z toho by vyplývala i dislokace a operační plánování. Z daného stavu osob a výzbroje by bylo možno postavit 3 vševojskové svazy. K dosavadním dvěma velitelstvím svazků (Topolčany a Prešov) by přibýlo třetí, patrně ve Zvolenu nebo Banské Bystrici. Jejich útvary by mohly být na 2/3 plného stavu. Letectvo by tvořila jedna letecká divize, vybavená víceúčelovými stíhacími a stíhacími-bombardovacími letouny na letištích Ivánka, Zvolen a Košice, s náhradními letišti Poprad či Lešť a letka bojových vrtulníků s největší pravděpodobností na letišti Piešťany nebo Trenčín. Systém PVO by bez spolupráce se sousedními státy nebyl efektivní.

Týlová a školící zařízení by prakticky zůstala na místě a nová zařízení by zřejmě byla umístěována přednostně na severním nebo severozápadním, částečně i východním Slovensku.

Počet a rozsah stávajících výcvikových prostorů (Kuchyňa, Lešť, Kežmarok, Kamenica nad Cirochou) by plně postačoval potřebám výcviku všech druhů zbraní a ozbrojených sil.

Problémy by se zřejmě projevíly v ideovém zaměření a výchově ozbrojených sil. Vlna nacionalismu, jejíž intenzita by zpočátku stoupala a později zvolna klesala, by se nevyhnula ani armádě. Občanský princip i kdyby byl sebevíce deklarován, by byl zatlačen do pozadí a nastalo by patrně období zdůrazňování čistě národních tradic. Došlo by k oživení tradic Slovenského štátu, ke změně symbolů a názvosloví a tím i služebních předpisů. Zatímco odklon od vojenství a brannosti vůbec v České republice by byl stále markantnější, ve Slovenské republice lze počítat se zvýšením stupně tvrdosti a formální kázně ozbrojených sil, což by bylo ovlivněno i kladnějším poměrem k vojenské službě a zvláštním fenoménem hrstivosti na tvrdost a překonávání překážek, která v České republice hlavně u mladých lidí není nebo se vyskytuje pouze v nepatrné míře. Ve výchově velitelského sboru by byl hlavní důraz kladen na schopnost vést a prosadit svou vůli za každých okolností, i kdyby to mělo být na úkor vzdělanosti a širšího rozhledu.

Ozbrojené síly jsou však jen jednou i když nejdůležitější součástí obrany státu, do níž je zapojeno více resortů a která bývá zpravidla řízena Radou obrany státu. Tato struktura ve Slovenské republice již na dosavadní republikové úrovni existuje a její přechod na stálý státní orgán by nebyl ani složitý ani nákladný. Prvky řízení otázek obrany na stupni resortů a územních orgánů rovněž vcelku existují a případná změna nebo úprava působnosti by nebyla náročná.

Pokud jde o Českou republiku nebyly by problémy vzniklé dělením ozbrojených sil příliš složité. Základní přístup k řešení problematiky obrany na bázi obranného charakteru vojenské

doktríny a rozumné dostatečnosti by zůstal v platnosti, dislokace a řídicí orgány by se pouze přizpůsobily nové situaci, výstavba by byla dána rozpočtovými možnostmi a v týlové oblasti by šlo o částečnou redukci podle potřeb a rozsahu ozbrojených sil. Celkový stav ozbrojených sil by dosahoval zprvu asi 75 000 až 90 000 mužů, další redukce a zvyšování stupně profesionalizace je žádoucí a pravděpodobná. Tyto počty by umožňovaly postavit asi 4-5 vševojskových svazků a dvě neúplné letecké divize, jakož i potřebný počet speciálních vojsk a služeb.

Výchova k pojetí občana v uniformě by byla soustavně rozvíjena a tradice by navazovaly na odbojová hnutí I. a II. odboje. Vztah k vojenské službě je však nutné dlouhodobě považovat za negativní a silně ovlivňovaný názorem, že ve sjednocující se Evropě žádné vnější nebezpečí nehrozí. Vazby na NATO by zřejmě silily a spojenci by se v tomto duchu hledali v západní Evropě. Latentně by však v mentalitě obyvatelstva zůstala obava ze silného Německa. Ve vztahu ke Slovenské republice by v případě rozdělení byl zachován vztah dobrého sousedství a pocit, že z této strany žádná bezpečnostní rizika nehrozí. Tentýž pocit by z české strany zůstal na rozdíl od Slovenska i vůči Maďarsku.

V tom právě spočívá základní rozdíl v pojetí a hloubce brannosti v obou republikách. Obyvatelstvo České republiky až naivně ztrácí pocit státnosti a nutnosti zachování národa a s idealismem jemu vlastním vzhlíží k evropanství jako veseléku. V podstatě pochybuje o nutnosti existence armády a přisuzuje jí především úkoly jakési rozsahově minimální účasti v rámci mírových operací OSN nebo v případném mezinárodním bezpečnostním systému, dále při zdolávání živelných pohrom nebo sociálně-ekonomických otřesů, nezvládnutelných jinými prostředky. O její poměrné velikosti má asi představu Holandska nebo Belgie. Předpokládá, že v rámci NATO by byl příspěvek České republiky minimální při zajištění maximální bezpečnosti členstvím v paktu. V případě realizace této představy by celkový rozsah armády nepřesahoval 40-50 000 mužů při 50-60% profesionalizaci.

Na Slovensku je naproti tomu národní povědomí a dynamika vývoje národa a tím i vztah ke státnosti a brannosti daleko silnější a vyhraněnější. Navíc je zde stále pocit latentního ohrožení ze strany Maďarska. To samo již stačí k lepšímu vztahu k armádě a vojenské službě. V tomto smyslu bude na Slovensku méně těžkostí. Celkově to však povede ke vztahu k České republice k narůstání názorových rozdílů a k pokračujícímu plnému osamostatnění Slovenska i v této oblasti.

Jaké závěry vyplývají z uvedených úvah pro rozdělení Československa v oblasti obrany?

1) Pociť ohrožení na Slovensku bude působit ve prospěch hledání spojení, kterým přirozeně zůstává především Česká republika.

2) Dělení armády bude finančně náročnější pro Slovensko než pro Českou republiku, především z hlediska nutnosti větších změn vojenské infrastruktury a vytvoření koncepčních a řídicích orgánů.

3) Oba uvedené aspekty vyvolají účelnost užší spolupráce obou republik v oblasti obrany.

Rozdělení Československa je pro bezpečnost obou jeho nástupnických států z hlediska obrany nevýhodné jak co do efektivnosti obrany, tak i její finanční náročnosti. Racionalita je však zatlačena do pozadí iracionálním přístupem hlavně slovenské strany. Toto období však nebude trvat dlouho a racionální důvody s velkou pravděpodobností převládnu a povedou k upevňování vzájemně výhodné spolupráce, ovšem na bázi vztahů mezi dvěma státy a formou mezinárodních smluv. Tato možná konvergence však bude současně provázána pokračující divergencí vnitřní, vyplývající z jiného přístupu ke státnosti a národnímu případně občanskému principu. Spolupráce mezinárodního charakteru bude ovlivněna vývojem a peripetiemi mezinárodní situace, které zatím nelze s dostatečnou přesností předvídat. Rozdělení

Československa je celkově nutno realisticky pokládat za politický debakl, který je v rozporu se současným trendem vývoje především v západní Evropě.

Konvergenčí obou států v oblasti obrany by mohlo urychlit společné ohrožení. V případě ohrožení pouze jednoho z nich by však pomoc druhého musela být předem smluvně zajištěna podle zásad mezinárodního práva, pokud by nešlo o společné členství v některém mezinárodním obranném společenství.

Plukovník Ing. Josef Fučík

ČESKOU ARMÁDU, NEBO VLÁDNÍ VOJSKO?

Poté, co se na základě dohody vítězných politických stran nezadržitelně blíží konec Československa, objevil se pro strůjce nové české státnosti jeden problém, který se jim očividně jeví příliš příjemný. Je jím branná politika budoucího státu a bezprostřední otázka - co dále s rozdělenými československými ozbrojenými silami a obranným potenciálem bývalé federace vůbec.

Sbohem (československá) armádo

Zdá se, že většina českých politiků tento vážný problém státu vůbec nevnímala. Jiní byli příliš zaujati zcela jinými otázkami politického vývoje u nás a odkazovali s úlevou do poslední možné chvíle obranu do kompetence federace. Byl to prakticky jediný případ v procesu postupné likvidace federálních působností, který dlouho zůstával mimo jakoukoli pochybnost. Svou úlohu zde sehrála, někdy až příliš důrazně dávaná na vědomí, nechuť vůči armádě, hraničící až s jejím neskrývaným odmítáním. Tyto pocity nepramení zdaleka jen ze současné situace, v níž se dosud vyslovují pochybnosti na adresu armády s poukazem na zatížení jejího velitelského sboru službou minulého režimu. Srovnání s našimi sousedy z bývalého východního bloku ukazuje, že mají hlubší, specificky české příčiny. Ty vystupují opět na povrch nyní, kdy se armáda, zbavena v tomto směru odlišného slovenského živlu, opět stává národním českým vojskem.

Tento v mnohém tragický vztah českého občana a politika ke své armádě bude od samého začátku zatěžovat tvorbu a účinnou realizaci vojenské politiky českého státu a její nezbytnou spontánní podporu těmi, o nichž se předpokládá, že budou se zbraní v ruce bránit svou vlast. Navzdory významným, ale dosud ojedinělým slovům o potřebě armády, vysloveným v posledních dnech, jen málo nasvědčuje tomu, že se věci mění. Dnes, kdy se "láme chleba" a vznikající český stát dostává do vínku svůj neodmyslitelný atribut - vojsko, složené pro